



## Lärarnas arbetssituation

*Lärarna befinner sig i ett klart underläge när det gäller medinflytande vid utformningen av miljön på arbetsplatsen, skriver fil lic Sven Kinnander, verksam inom Lärarnas riksförbund. Det är ganska märkligt att arbetsgivaren fortfarande genomför stora omvälvningar utan att ge lärarna möjligheter att göra sig gällande, samtidigt som företagsdemokrati och medinflytande på arbetsplatsen är honnörsord i den allmänna debatten. Slagord i läroplaner etc under 1960-talet har varit "Eleven i centrum". Ofta har dock detta medfört att lärarna kommit i skymundan.*

Skolan har under de senaste åren stått under livlig debatt. Det gäller i första hand de stora organisatoriska och pedagogiska reformer som har genomförts under 1960-talet. Under den allra senaste tiden har dessutom elevernas ställning uppmärksammats i hög grad. En grupp, som spelar en ledande roll inom skolans värld, men som kommit helt vid sidan om i dagens debatt är lärarna.

Samtidigt som lärarna i den allmänna debatten lämnats åt sido har deras problem ökat i hög grad. De nya skolreformer som genomförts har medfört inte bara nya och ändrade arbetsuppgifter utan också en kvantitativ ökning av arbetsbördan. En vanlig missuppfattning är att lärarnas arbetstid bara omfattar själva undervisningen om ca 20—30 timmar i veckan. Till detta kommer emellertid lektionsförberedelser, efterarbete t ex i form av skrivningsrättning, konferenser, handledning, vaktjänst osv. Många lärare har dessutom extra uppgifter som klassföreståndare, huvudlärare, institutionsföreståndare, ledare för morgonsamlingar osv.

Samtidigt som undervisningsskyldigheten legat på samma nivå sedan 1930-talet har antalet arbetsuppgifter utöver den rena undervisningen starkt ökat. Även under en pågående avtalsperiod kan arbetsgivaren genom nya påbud från departement och skolöverstyrelse lägga på nya arbetsuppgifter utan att lärarna kompenseras för den ökade arbetsbördan.

### Ny arbetssituation

Det nya gymnasiet och den nya grundskolan har genom nya arbetsformer skapat en helt annan arbetssituation för lärarna jämfört med den som rådde tidigare. Numera fordras en ingående termins- och läsårsplanering förutom en detaljplanering av olika undervisningsmoment. Dessutom fordras en genomgång av det rikhaltiga undervisningsmaterial som står till förfogande. Den förbättrade tillgången på audiovisuella hjälpmedel har medfört en förbättrad kvalitet på undervisningen men också merarbete i form av längre förberedelser och framställning av egen kompletterande undervisningsmateriel exempelvis i ett sådant ämne som samhällskunskap.

I det moderna skolsamhället tenderar dessutom skolreformerna att bli permanenta i och med de sk rullande läroplansöversynerna. Grundskolan har sålunda knappt hunnit genomföras förrän förändringar skall ske genom en ny läroplan, som skall börja träda i kraft hösten 1970. Ännu har lärarna ej fått någon information om vad denna reform praktiskt skall innebära, trots att bara ett halvår återstår till dess den skall genomföras.

De visioner som ligger bakom reformerna blir ofta annorlunda när de omsätts i praktiken. Oftast har reformerna genomförts i mycket snabb takt trots att lärarnas fackorganisationer och ibland även skolmyndigheterna påpekat att de borde genomföras först då resurser finns tillgängliga. De materiella

förutsättningarna i form av läroböcker, hjälpmedel, lokaler etc brukar sällan stå till förfogande när reformen skall genomföras. Hur skall man t ex kunna bedriva gruppundervisning när grupprum helt saknas i ett stort antal skolor? Hur skall undervisningen över huvud taget kunna bedrivas utan mycket merarbete om man helt saknar läroböcker i flera månader? Hur skall effektiva förberedelser kunna ske på skolan om lärarna saknar arbetsrum?

Därtill saknas den icke-undervisande personal i form av kuratorer, institutionstekniker, skrivhjälp osv som förutsättes i reformerna. Det beror ofta på kommunerna om man verkligen anställer den nämnda personalen. Det hänger nämligen i många fall på om de genom ekonomiska insatser vill fullfölja statsmakternas intentioner.

### Försöksverksamheten

Ett annat inslag i den moderna skolan utgör försöksverksamheten. Över hela landet bedrivs en mängd olika försök. Huvudmän för försöken är skolöverstyrelsen, lärarhögskolorna, universitetsinstitutioner, kommuner etc. Någon samordning av försöken finns inte. Vissa sammanställningar visar emellertid att det för närvarande pågår flera hundra olika försök, som berör större eller mindre grupper elever och lärare. Till de större försöken hör IMU-projektet (individualiserad matematikundervisning) som läsåret 1968/69 berörde över 20 000 elever. Givetvis med-

för många av försöken merarbete för lärarna i form av ökad förberedelsestid, fler konferenser och arbete i samband med provledning. Lärarna har i allmänhet ställt sig positiva till försöksverksamhet. Den stora ökningen av antalet försök har emellertid gjort att man måste fråga sig om inte någon form av samordning och en viss "ransonering" av försöken blir nödvändig. Detta får dock inte medföra en centraldirigering av den fria forskningen på pedagogikens område. Lärarna borde också få bättre information och ha ett medinflytande på utformningen av försöken.

Över huvud taget befinner sig lärarna i ett klart underläge när det gäller reellt medinflytande vid utformningen av miljön på arbetsplatsen. Det är ganska märkligt att arbetsgivaren fortfarande genomför stora omvälvningar utan att ge lärarna möjligheter att göra sig gällande, samtidigt som företagsdemokrati och medinflytande på arbetsplatsen är honnørsord i den allmänna debatten.

#### Lärarna i skymundan

Slagordet i läroplanerna under 1960-talet har varit "Eleven i centrum". Detta har emellertid i många sammanhang medfört att lärarna kommit i skymundan. Detta gäller inte minst i skoldemokratidebatten. I denna har man ofta satt likhetstecken mellan skoldemokrati och elevdemokrati.

Arbetstagare inom den offentliga eller enskilda sektorn är vana vid att de-

ras arbetsgivare ger dem sitt offentliga stöd om svåra situationer skulle uppstå. Skolmyndigheterna däremot har tyvärr i många sammanhang ställt sig kallsinniga eller avvisande. Ett glädjande undantag utgör generaldirektör Orrings nyligen gjorda uttalande angående lärarnas arbetssituation.

Disciplinsituationen har under de senaste åren förvärrats. Detta är ett faktum som man på många håll sökt dölja. Många lärare vill av rädsla för dåligt tjänstgöringsbetyg inte gå till skolledningen med sina problem. Även de ansvariga myndigheterna blundar ofta för svårigheterna. När den nya skolan skall presenteras i exempelvis TV framställs den ofta som helt problemfri i detta avseende. Det är verkligen på tiden att man öppet debatterar disciplinfrågorna. En del positiva åtgärder har vidtagits när det gäller hithörande frågor, t ex genom inrättandet av observationskliniker och observationsklasser, men mycket återstår fortfarande.

Ovanstående förhållanden gör att lärarna upplevt sin arbetssituation som allt mer krävande och pressande. Vantrivseln är utbredd bland lärarna speciellt i storstadsområdena. Detta gäller inte bara de gamla lärarna, som börjat sin lärarbana i det gamla gymnasiet eller i realskolor och flickskolor. Också de unga lärarna blir ofta mycket snart desillusionerade av sitt arbete.

Många lärare lider av stress och blir tvungna att sjukskriva sig för längre el-

ler kortare perioder. De äldre söker i allt större utsträckning sjukpension eller förtidspension.

#### Den mänskliga faktorn

Bakom de stora skolreformerna står när det gäller grunddragen oftast en enig riksdag. Reformerna kostar årligen stora belopp. Det ligger verkligen i samhällets intresse att de kan genomföras och följas upp på ett tillfredsställande sätt. Man får givetvis därvid inte bortse från den mänskliga faktorn. Härvid bör man också beakta den ökade friktion, som tenderar att uppstå mellan lärare och

elever på grund av de växande generationsmotsättningarna. Givetvis har frigörelsen från den gamla "pluggskolan" haft många positiva effekter för eleverna. Men 1960-talet kom samtidigt att bli det decennium då lärarna glömdes bort. Deras arbetsbörda måste nu ges rimliga proportioner, deras medinflytande på arbetsplatsen måste stärkas och de måste ha skolmyndigheternas hjälp och stöd om de visioner som ligger bakom skolreformerna någonsin skall kunna förverkligas ute i skolans vardagsmiljö.